

George Bentham

i el seu viatge a Barcelona el 1825

TEXT: Anna Maria Rauret i Dalmau

A partir de l'estudi del primer jardí botànic de la Universitat de Barcelona, situat a l'antic convent del Carme (1842-1873) [1], vaig descobrir un document on es llistaven els llibres dels quals es disposava per als estudis de botànica, és a dir, els fons bibliogràfics a disposició dels estudiants. És aquí on se cita com obra de consulta el llibre de George Bentham *"Plantes indigènes des Pyrénées et du Bas Languedoc, avec des Notes et Observations sur les espèces nouvelles ou peu connues: Précédé d'une Notice sur un voyage botanique fait dans les Pyrénées pendant l'été de 1825"* [2].

La lectura d'aquest títol em va interessar i vaig voler analitzar el seu contingut botànic i el resultat va ser presentat en forma de comunicació oral a les IX Jornades d'Etnobotànica en Llengua Catalana, a Canillo (Andorra) [3]. L'estudi de les plantes recollides a Andorra per George Bentham i la comparació amb els llistats de flora actual [4,5,6] han permès constatar la desaparició d'algunes espècies, tot i que en aquest article ens centrarem en el desplaçament d'aquest botànic fins a la ciutat de Barcelona.

George Bentham era un botànic anglès establert a Montpeller, on va residir amb la seva família [7]. Bentham es va proposar fer

El botànic anglès Georges Bentham.
Font: Viquipèdia.

George Bentham va ser un botànic anglès resident a Montpeller. L'any 1825 va fer una expedició per herboritzar al Pirineu i arribà també fins a la ciutat de Barcelona. Gràcies al seu llibre "Plantes indigènes des Pyrénées et du Bas Languedoc, avec des Notes et Observations sur les espèces nouvelles ou peu connues: Précédé d'une Notice sur un voyage botanique fait dans les Pyrénées pendant l'été de 1825", podem descobrir el seu pas per Catalunya i la seva percepció del país.

un viatge per herboritzar els Pirineus en sentit ampli, i sortí de Montpeller el 17 de maig. Tenia un interès especial a recollir personalment les plantes per poder-les identificar i classificar, així com rectificar errors que existien en catàlegs anteriors i completar les descripcions botàniques. Creia necessari fer-ho amb plantes vives i no únicament amb plecs d'herbari.

Un viatge de més de tres mesos, del 17 de maig al 19 d'agost, requeria una bona planificació i el suport de diferents naturalistes locals de les poblacions per on passaria durant el recorregut. En aquesta aventura el va acompanyar George Arnott Walker-Arnott d'Edimburg, eminent botànic escocès amb qui ja havia treballat en diferents ocasions. També el varen acompanyar, durant una part del viatge, Esprit Requien d'Avinyó i Urbain Audibert de Tarascó.

Al llarg del seu llibre explica que els desplaçaments entre ciutats, quan les distàncies eren llargues, es feien en diligències i en mules, o a peu quan els itineraris eren entre pobles o recorreguts de muntanya.

El seu objectiu era portar a terme un catàleg de les plantes autòctones del Pirineu i el Baix Languedoc, cosa que donà lloc a la seva primera publicació. La nomenclatura seguida és la pro-

posada en l'obra *Prodromus* de De Candolle, el *Nomenclator botanicus* d' Steudel i puntualment en alguna obra d'altres autors. El catàleg és un recull de 629 espècies.

A la part del catàleg, identifica les espècies recol·lectades, classificant-les amb el nom llatí, seguint les normes de l'època. Dona també una indicació geogràfica, a partir de l'àmplia àrea herboritzada, distingint diferents zones dels Pirineus i del Baix Languedoc i especificant les que són comunes a tots aquests indrets.

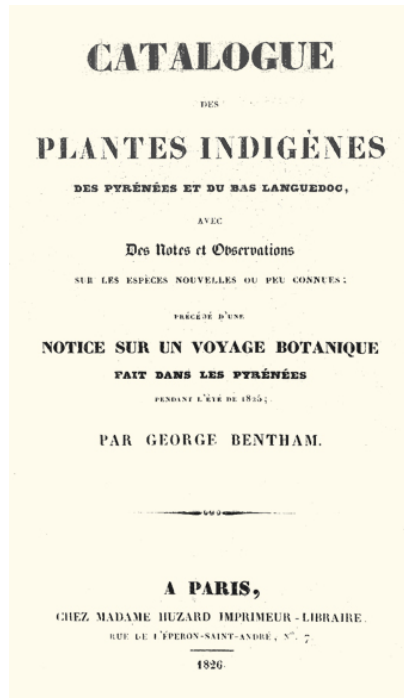
El catàleg diu que només inclou les fanerògames, encara que també hi figuren algunes criptògames i cinc espècies de falgüeres. També s'ocupa d'estudiar en profunditat quatre gèneres: *Cerastium*, *Orobanche*, *Helianthemum* i *Medicago*.

Per facilitar futurs viatges a altres botànics per aquests indrets, dona consells sobre els itineraris més adients, llocs de parada, valls que són millors per herboritzar i època de l'any idònia per trobar segons quines espècies.

L'any 1825 va fer una expedició per herboritzar al Pirineu i arribà també fins a la ciutat de Barcelona

També inclou un llistat del que ha de portar un botànic quan fa un viatge a buscar plantes per catalogar, des del nombre de fulls de paper, fins a la vestimenta i les eines per a herboritzar. Els detalls són d'allò més curiosos.

En el seu relat de viatge no es preocupa només de donar les in-

Portada del catàleg publicat per Bentham el 1826. Font: Viquipèdia.

dicacions de les espècies recollides i dels llocs, sinó que també relata els costums de les zones que visita i els esdeveniments que s'hi han produït. Hi explica petits fragments de la història del lloc, costums del país, de la vestimenta, de la mena de menjars (*rostes*, *sopa d'aigo*, *rancio*) o la qualitat dels diferents llocs per hostatjar-se, fent menció dels llits, de les mantes, etc. Així doncs, aquest recorregut es converteix també en un estudi de la categoria d'assaig etnobotànic. No estalvia opinions davant de diferents situacions: n'és un exemple quan explica els costums dels andorrans dient que són «contrabandistes» o quan qualifica de «garrepes» els capellans de pobles de muntanya. Les opinions, en ocasions, són molt crítiques i molt agudes.

Sorprenentment, quan es dirigeix cap a Barcelona tot són elogis, i l'anomena "la bonica capital

de Catalunya". Sortiren de Perpinyà el 31 de maig, feren nit a Girona i l'endemà arribaren a la ciutat de Barcelona. Durant el viatge, quan la diligència fa el canvi de cavalleries, aprofiten per herboritzar a la dreta i l'esquerra del camí, així com també quan les pujades són lentes o quan el camí és dolent. Al llarg del trajecte elogia l'existència d'extenses ciutats i pobles que voregen el mar i fa al·lusions tan precises com les de l'herborització exitosa que va dur a terme al voltant de l'hostal la Granota, prop de Sils. Parla de pobles nets i de l'elegància, de la salut i dels costums dels habitants de la costa, fet que contrasta, i molt, amb la "desolació universal" i la brutícia dels paisatges i personatges de l'interior. També escriu sobre el vigor de la vegetació de les costes catalanes, gens comparable amb les de França, gràcies al clima.

El seu objectiu era portar a terme un catàleg de les plantes autòctones del Pirineu i el Baix Languedoc

Li criden l'atenció plantes com les atzavares, als quals fa referència dient: "Els *Agave americana* voregen la carretera i floreixen a partir del novè o desè any. Durant el nostre pas les tiges d'aquestes plantes eren encara joves, la majoria no tenien més de dotze o quinze peus d'alçada i les seves inflorescències no estaven desenvolupades encara i tenien l'aspecte d'espàr-

recs gegants". I segueix la descripció de la manera següent: "Diverses espècies d'*Opuntia* estaven en plena floració, formant espessos arbusts de quatre a sis peus d'alçada, amb un esclat de vermell i groc. L'estat dels camps recorda més els favors de la natura que els esforços de l'art. Les oliveres, els garrofers, les vinyes, el blat, gairebé sempre tots barrejats en el mateix camp, s'entrellacen i interfereixen entre ells, i si donen collites bastant bones, és perquè la força de la vegetació els proporciona mitjans per resistir l'estat d'abandonament en el que queden".

Un cop a Barcelona, s'hi hostatjaren quatre dies i només van poder fer-hi dues herboritzacions: l'una pels voltants de "mont Jouy", referint-se a Montjuïc, apuntant que va ser molt rica en espècies, i l'altra a Sarrià, que ho va ser menys, i es lamenta de no haver pogut anar fins a "mont Serrat", referint-se a Montserrat.

Recomana als futurs botànics que es quedin més dies a la ciutat per anar a Montserrat, que és una excursió molt curiosa, i que amplii l'herborització a les planures més enllà de Montjuïc, apuntant que segurament seran riques en plantes silvestres, i acaba advertint que hi ha altres zones menys interessants, perquè gairebé sempre són cultivades i doncs, mancades de flora silvestre.

També fa una menció especial al jardí del Dr. Joan Francesc Bahí. Aquest metge va ser el primer que va donar a conèixer que l'epidèmia que s'estenia per la ciutat no era ni més ni menys que la febre groga (1822). Aquest diagnòstic el va portar a ser considerat un enemic per part dels comerciants, que van inter-

pretar que els perjudicava amb les mesures sanitàries que s'havien pres a causa de l'epidèmia. També va ser perseguit per les autoritats dels diferents governs d'Espanya. Fou acusat de servilisme sota el règim constitucional i de liberalisme sota el govern absolut, i tot plegat el va dur a amagar-se durant molts anys a les muntanyes de l'interior de forma obligada. Quan Bentham arribà a Barcelona, feia molt poc que el Dr. Bahí ha pogut tornar a

***Amb aquest relat
tenim l'oportunitat de
conèixer millor
el que representava
un viatge per
herboritzar a principis
del segle XIX***

la seva posició de director del jardí botànic que porta el seu nom. Bentham el descriu així: "El jardí, que mai ha gaudit d'un botànic actiu o d'un capital considerable, ha sigut quasi destruït durant les últimes revoltes, fins i tot els sous del jardiner no s'han pagat durant dos o tres anys. Tot just hi queden queden cinc-centes plantes, però entre aquestes cinc-centes hi ha *Schinus molle*, *Varronia alnifolia*, *Caesalpinia sappan*, *Acacia longifolia*, *A. horrida*, etc., *Physalis aristata* i d'altres espècies que en d'altres llocs són pobres arbustos esquifits, que amb prou feines vegeten als nostres hivernacles, i que en el jardí, a l'aire lliure, creixen fins a mides considerables". Elogia el clima i destaca: «Cap clima, en la nostra part del globus, no és tan sa", i critica que en un ambient

tan favorable no es disposi d'un jardí botànic amb un "botànic distingit" com a director que hi posi el seu talent, i d'una dotació econòmica suficient per a mantenir-lo. Tot ho atribueix al "govern d'aquest desgraciat país", tal com escriu.

"De Barcelona, retornem a Perpinyà pel mateix camí...". Finalitza així el seu viatge per terres gironines i del pla de Barcelona, on pràcticament tot han estat elogis i admiració per com creixien les plantes i pel bon clima.

Amb aquest relat tenim l'oportunitat de conèixer millor el que representava el 1825 un viatge per a herboritzar, les dificultats que es van trobar a les muntanyes, el temps, els camins, els problemes d'allotjament o el menjar, a més de la càrrega de les plantes recollides, la seva classificació i l'enviament a la ciutat. Tot plegat, una aventura plena d'anècdotes amb la gent del país i els seus costums. Sens dubte es tracta d'un relat d'innegable valor etnobotànic, a causa de les nombroses observacions de caràcter etnogràfic aportades per l'autor.

Anna Maria Rauret i Dalmau és doctora en Filosofia i Lletres, secció d'Història, per la Universitat de Barcelona, i professora d'Arqueologia a la Universitat de Barcelona, actualment jubilada. Membre de Jardins i Jardiniers, Institució Catalana d'Estudis Agraris, Institut d'Estudis Catalans. Sòcia de Flora Catalana, membre del Grup Local del Barcelonès i Baix Llobregat, i sòcia d'Amics del Centre de Formació del Laberint. [Més ...](#)

BIBLIOGRAFIA

- [1] Rauret, A.M. *El primer jardí botànic de la Universitat de Barcelona, 1842-1873*.(en premsa).
- [2] Bentham, G. 1826. *Plantes indigènes des Pyrénées et du Bas Languedoc, avec des Notes et Observations sur les espèces nouvelles ou peu connues* : Précédé d'une Notice sur un voyage botanique fait dans les Pyrénées pendant l'été de 1825. Paris. Disponible a gallica.bnf.fr/ Bibliothèque nationale de France.
- [3] Rauret, A.M. 2018. *Comentaris al viatge de George Bentham al Pirineu andorrà*. Comunicació al bloc 1: Etnobotànica històrica, a les IX Jornades d'Etnobotànica en Llengua Catalana, Canillo (Andorra), 6-8 juliol de 2018.
- [4] Bouchard, J. 1987. *Primer herbari de la flora d'Andorra*. Institut d'Estudis Andorrans, Andorra.
- [5] Carrillo, E., Mercader, A., Ninot, J. M., Carreras, J., Ferré, A. & Font, X. 2008 i 2016. *Checklist i Llista Vermella de la Flora d'Andorra*. Centre d'Estudis de la Neu i de la Muntanya d'Andorra, Andorra.
- [6] Pladevall, C., Domènech, M. & Conesa, J. A. 2016. "Nuevos taxones para la Checklist de la Flora Vasculare de Andorra". *Flora Montiberica*, 63:146-154 (V-2016).
- [7] Pedrol, J. "Georges Bentham, un jove anglès esdevé botànic (Pirineus, 1825)". *Espores, la veu del Botànic*. Jardí Botànic, Universitat de València, 18/1/19.

ESPAI RESERVAT PER PUBLICITAT

A partir del número 5 de Milfulles, la revista contindrà espais com aquest destinats a publicitat

Si et vols anunciar: <http://www.floracatalana.cat/drupal843/milfulles/publicitat>